

Dr. Bárd Károly

EGYETEMI TANÁR, CEU/ELTE ÁJK (BUDAPEST)

A magánszférához való jog és a bűnüldözés határai¹

1.

„A magánélethez való jog a legátfogóbb jog; az a jog, amelyet a civilizált népek a legtöbbször tartanak” – így fogalmazott 1928-ban Brandeis bíró az Amerikai Egyesült Államok Legfelső Bírósága által hozott *Olmstead* ítélethez fűzött különvéleményében.² A többséggel szemben Brandeis bíró azt fejtette ki, hogy az Alkotmány IV. és az V. kiegészítése az egyén magánéletéhez való jogának egészét oltalmazza és nem pusztán a tárgyak dolgok sérthetlenségét garantálja. Brandeis szerzőtársával már 1890-ben „felfedezte” a bírói gyakorlat alakulását elemelve a *common law*-ban a személyiség sérthetlenségének elvét, az egyén jogát arra, hogy „békén hagyják”. Ez a jog, a magánszférához való jog garantálja érzelmeink, gondolataink sérthetlenségét, függetlenül attól, hogy ezeket „írásban, szóban vagy tettben, beszélgetések során, attitűdökben vagy archifejezésekben nyilvánítjuk ki.”³

Azóta is számosan vélik úgy, hogy a magánszféra, illetve annak zavartalansága szabadságunk alapja és egyben lényege; az, hogy igényt tartunk magánéletünk tisztelgetésére, integráns része emberi mivoltunknak.⁴

Ha számba vesszük, hogy mi történt az elmúlt két évtizedben, kivált 2001. szeptember 11-ét követően, ha alaposabban feltérképezzük azt a világot, amelyben élünk, könnyen támad az a benyomásunk, hogy e magasztos gondolatok felett eljárt az idő. A magánszféra érinthetlensége a múlté. És nem csak a terrorcselekmények megelőzésére hivatott reptéri ellenőrzésekre, vetkőztetésekre gondolok, amelyek során a hatóság és utastársaink mindenféle intim bajainkról szereznek tudomást. Vegyük csak számba, mit tapasztalunk egy átlagos hétköznapon. Reggel azt látjuk, hogy postaládánk tele zaklató hirdetésekkel, napközben és munka után számolhatunk azzal, hogy a mobilunk többször megszörren és a kisasszonyok a bankok legújabb ajánlataival főgnak bombázni. Még mielőtt megszólalhatnánk, a hölgyek elhadarják: a beszélgetés tartalmát rögzítik. Vásárláskor kamerák követik mozgásunkat és a biztonsági őrök gyanakvó tekintete. Persze választhatunk olyan boltot, ahol nagyobb a bizalom. De nincs igazán választásunk, ha el akarunk jutni munkahelyünkre, vagy onnan haza, márpedig a közlekedési eszközökön és az utcán is figyelik mozdulatainkat. Már arra sincs esélyünk, hogy remeteként kivonuljunk a természetbe és ott elrejtőzzünk. Az internet útján az erdő sűrűjében is megtalálhat bennünket és a technika segítségével képtünkhöz kapcsolják személyes adatainkat.

Warren és Brandeis már említett tanulmányukban azzal érvelnek, hogy korábban a gondolataink, érzelmeink, intellektusunk termékeinek vagy képmásunknak védelmét biztosították a kötelmi jog fogalmai, intézményei: a visszaéléseket a szerződési kötelezettség, illetve a bizalom megsértésére hivatkozással orvosolhatták a bíróságok. Ma már (vagyis a 19. század végén) – írják – a modern eszközök korlátlan lehetőséget teremtenek ilyen jellegű sérelmek előidézésére anélkül, hogy az áldozat bármiféle szerződéses vagy kvázi-szerződéses, bizalmi kapcsolatban állna a jogsértővel.⁵ Ezért a védelem csak a személyiség sérthetlenségéhez való jogon alapulhat. Nos úgy tűnik, mára a technika olyan szintre fejlődött, hogy vele szemben a „személyiség sérthetlenségére” vagy az „emberi mivoltunkra” történő hivatkozás elégtelen.

Korábban még világos volt a különbség a személyes adatok önkéntes és nem önkéntes feltárása között, és az utóbbi esetben tiltakozhattunk a magánszféránk megsértése miatt. A látszat az, hogy ma számtalan információt önként szolgáltatunk ki, nincs tehát miért tiltakoznunk. Valójában azonban kényszer hatására adjuk ki adatainkat. Posner például idézem: ha a városban, ahol lakunk, kamerákkal figyelnek minden utcát, dönthetünk úgy, hogy egy másik városba költözzünk. Ha maradunk, elvben hozzájárulunk ahhoz, hogy az adatainkat rögzítsék. Ám a gyakorlatban a költözés sokak számára kivitelezhetetlen. Senki sem köteles jogosítványt szerezni, aki mégis emellett dönt, önként ad át személyes információt az illetékes hivatalnak. De a személygépkocsi számos amerikai számára gyakorlati szükségesszerűség. A középiskolák számára tilos a tanuló érdemjegyeit annak hozzájárulása nélkül bárkinek is kiadni. De a gyakorlatban csaknem minden diák hozzájárulását adja, mert tudja, ha nem teszi ezt, úgy a potenciális munkáltató a legrosszabbat fogja feltételezni.⁶

Legtöbbször már igazodott az új realitáshoz. Nem is igen tétünk mást, ha élni kívánunk a modern technika eszközeivel. Ma már kevésbé adunk a magánszférához való jog azon elemeire, amelyek garantálják, hogy elvonuljunk, visszavonuljunk magányunkba, illetve hogy információkat, adatokat másoktól elzárjunk. Posner szerint az amerikaiak könnyedén adnak át személyes információkat idegeneknek, ha nem tartanak attól, hogy ez visszaüthet – és ezzel mi is így vagyunk. Ma már közönyösen viseljük, ha személyes dolgainkat átvilágítják a reptéren vagy ha megmotoznak. Mobiltelefonunkon hangosan kommunikálunk a köztereken, mit sem törődve azzal, hogy idegenek fültanúi lehetnek magánbeszélgetéseinknek.⁷ Úgy látszik, „az a tény, hogy a modern világban nem boldogulunk, csak ha személyes információkat tárunk fel számos igénylő előtt, leszállította a magánszféra tisztelte iránti várakozásainkat.”⁸

Már megszületett az ideológia, amely arról hivatott meggyőzni minket: mindaz ami velünk történik rendjén való. Az állandó figyelés, az a tény, hogy bárki tudomást szerezhet tetteinkről, jobbá tesz minket és így a világunkat – így szól a tétel. Aki olyasmire készül, amit

szeretne mások előtt titokban tartani, az jobban teszi, ha eláll a tervétől. A társadalom jobb lesz azáltal, hogy mindenki nyíltan megmutatja önmagát és nem él kettős életet, egyet a nyilvánosság előtt és egy másikat a korábban érintetlennek hitt „magánterületre” visszavonulva. Az emberek, ha tudják, hogy tetteiket nyomon követik, felelősségteljesebben fognak élni. De nem kell félni, a társadalom így módon toleránsabb, megértőbb is lesz. Hiszen látjuk, hogy nincs olyan ember, aki ne követne el soha sem hibát vagy ne tenné magát esetenként nevetségessé.⁹

2.

Annak eldöntését, hogy ebben a humánusnak és erkölcsösnek feltüntetett orwelli világban milyen élni, az olvasóra bízom. Ehelyütt „pusztán” azt vizsgálom, hogy vajon ez az új realitás mennyiben érinti a gyanúba keveredett polgártársainkat, jár-e a terhelti jogok szűkítésével, korlátozásával? És amennyiben ennek veszélye megvan – és nyilván megvan –, akkor képes-e ezt elhárítani az Európai Emberi Jogi Egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény vagy Konvenció), amelyről büszkén szoktuk állítani, hogy a leghatékonyabb alapjogi konvenció. Milyen védelmet nyújt az Európai Emberi Jogi Bíróság (a továbbiakban: Bíróság vagy strasbourgi Bíróság) csetjoga a gyanúsítottak és a vádlottak számára, mennyiben veszi eljéjét a strasbourgi joggyakorlat a magánszférájuk totális felszámolásának.

Ésszerűnek tűnik ugyanis a feltételezés: amennyiben azoknak a magánélete sem szent, akik leghalványabb jelét sem adták annak, hogy valamilyen jogsértést követtek volna el, akkor nemigen számíthatnak oltalomra azok, akik okot szolgáltattak a bizalmatlanságra, azaz gyanúba keveredtek. Még a polgári szabadságjogok védelmezői is gyakran érvelnek úgy a terrorizmusra adott túlzó választ bírálva, hogy a magánéletbe történő durva beavatkozást a gyanúba keveredetteknek kellene korlátozni.¹⁰

Tizenöt évvel ezelőtt, amikor Király Tibor 75. születésnapját ünnepeltük, az európai büntetőpolitika várható alakulását elemelve arra jutottam, hogy a nemzetközi bűnüldözési együttműködés intenzitásának növekedésével a nemzeti büntetőjogok közelítenek egymáshoz. A harmonizáció a represszió erősödését eredményezi, nem pedig a büntetőjogi beavatkozás visszaszorulását, ahogy azt a felvilágosodás időszakában az európai büntetőjog jellemzőjeként meghirdették. Ugyanakkor azt is megállapítottam, hogy a felvilágosodás eszményét az Európai Emberi Jogi Konvenció, illetve a Bíróság tartja életben azzal, hogy folyamatosan figyelmezteti az államokat a büntetőhatalom korlátaira.¹¹ Most tehát ott folytatom, ahol tizenöt évvel ezelőtt abbahagytam. Az akkor kifejtett tételmet igyekszem igazolni az Egyezményben biztosított jogok egyikére, a magánszférához való jogra vetítve.

A magánélethez való jogot az Egyezmény 8. cikke garantálja, ún. eleve korlátozható jogként, vagyis maga

az igazolható beavatkozás lehetősége szerepel a szövegben. A magánélethez való jog mellett a 8. cikk szól a családi élet, a lakás és a levelezés tiszteletben tartásának a jogáról. Az egyszerűség és a rövideg kedvéért a jogokat a továbbiakban a magánszférához való jog fogalma alá vonom és ekként jelölöm. A 8. cikk első bekezdése deklarálja magát a jogot: *Mindenkinek joga van arra, hogy magán- és családi életét, lakását és levelezését tiszteletben tartsák.*

Az, hogy milyen mértékű védelmet biztosít a Konvenció először is attól függ, hogy az Emberi Jogi Bíróság miképp definiálja a magánszféra fogalmát. Korántsem könnyű a fogalmat meghatározni, az csetjog mindenestre az Egyezmény 9. cikkében nevesített gondolat szabadság mellett a magánszféra körébe sorolja az egyén becsületét, jó hírnévhez való jogát, saját teste vagy a személyes adatai feletti rendelkezést, az indoklatlan házkutatásokkal szembeni védelmet. A magánszférához való jog az egyénnek olyan területet biztosít, amely lehetővé teszi számára, hogy személyiségének fejlesztésére és kibontakoztatására törekedjen.¹² E terület konkrét határaival rövidesen foglalkozom.

A 8. cikk második bekezdése kilátásba helyezi a magánszférához való jog korlátozását. Eszerint:

E jog gyakorlásába hatóság csak a törvényben meghatározott, olyan esetekben avatkozhat be, amikor az egy demokratikus társadalomban a nemzetbiztonság, a közbiztonság vagy az ország gazdasági jóléte érdekében, zavargás vagy bűncselekmény megelőzése, a közegészség vagy az erkölcsök védelme, avagy mások jogainak és szabadságainak védelme érdekében szükséges.

A korlátozás tehát csak abban az esetben Egyezménykonform, ha három feltétel együttesen teljesül:

- van jogszabályi alapja a nemzeti jogban, a jogszabály kellően határozott, pontos, és így nem ad igazolatlanul széles mozgásteret a hatóságoknak;
- a korlátozás olyan okból történik, amelyet az Egyezmény legitim okként ismer el (nemzetbiztonság, bűncselekmény megelőzése, nemzetgazdasági érdek stb.);
- és végül a korlátozás kiállja a szükségességi és arányossági tesztet, azaz szükséges egy demokratikus társadalomban, ami a Bíróság értelmezésében megkívánja, hogy a korlátozás nyomós társadalmi igényt szolgáljon és arányos legyen az elérni kívánt legitim céllal.

A Konvenció 8. cikke szerint a magánszférához való jog megillet mindenkit, de az abba történő beavatkozás esetenként igazolható. Ugyanakkor e jog korlátja lehet más, az Egyezményben ugyancsak garantált jogok gyakorlásának. Ez utóbbi esetben a magánszféra az az érték – akárcsak a közrend, a közérkölcsök vagy a közbiztonság – amely más jogok érvényének határt szab. A Konvenció 10. cikke kifejezetten említést tesz mások jó hírnevéről mint olyan értékről, amelynek nevében korlátozható a véleménynyilvánítás szabadsága. A gondolat-, lelkiismereti és vallásszabadság (9. cikk), a gyülekezés és egyesülés szabadsága (11. cikk) vagy a moz-

gásszabadság (Negyedik Kiegészítő Jegyzőkönyv 2. cikk) korlátozható mások jogainak – köztük természetesen mások magánéletéhez való jogának – védelme érdekében.

Az említett jogokat az Egyezmény – a 8. cikkhez hasonlóan – eleve korlátozható jogokként fogalmazza meg. De a magánszféra nemcsak ezek esetében, hanem az abszolút érvényű tisztességes eljárásból való jog egyes komponenseinek is korlátot állíthat. A *fair* eljárás részeleme például a fegyverek egyenlősége, ez pedig megkívánja, hogy a bűnüldöző hatóságok megismertessék a védelmet a birtokukban lévő valamennyi releváns bizonyítékkal. Ugyanakkor e jog nem abszolút, a büntetőeljárásban lehetnek olyan versengő érdekek, így például a nemzetbiztonságé vagy a tanúk érdeke, hogy megvédjék őket az esetleges megtorlástól, amelyeket mérlegelni kell a vádlottak jogaiival szemben – olvashatjuk a *Natunen* ítéletben.¹³ Az esetleges megtorlás pedig nem feltétlenül az élet elleni vagy az egyén fizikai integritásával szembeni támadást jelent, hanem állhat olyan jellegű zaklatásban, amely az egyén magánszférájára ellen irányul. Következésképpen a magánszféra védelme nevében korlátozhatók a vádlottakat megillető tisztességes eljárás egyes részjogositványai is.

3.

A továbbiakban azt vizsgálom, hogy a strasbourgi joggyakorlat milyen mértékben garantálja az egyén magánszférájának zavartalanágát és milyen korlátokat állít – a magánéletéhez való jog védelmében – a bűnüldözés céljára. A védelem szintje először is attól függ, hogy magának a magánszférának a fogalmát miképp definiáljuk, azt milyen szélesen határozzuk meg. Az esetjog azt mutatja, hogy ez a terület egyre kiterjedtebb és az állami tevési kötelezettség köre is bővül. A magánszféra joga ugyanis nemcsak azt követeli, hogy maga az állam tartózkodjon a beavatkozástól, de azt is, hogy intézkedésekkel, köztük megfelelő jogalkotással biztosítsa: mások is tartsák tiszteletben e jogot.

A joggyakorlat azt jelzi, hogy a Bíróság nemcsak az egyén életének legintimebb körét tekinti a magánszférához tartozónak, de a másokkal létesített kapcsolatait is.¹⁴ Azzal, hogy a Bíróság a kapcsolatlétesítés lehetőségét a magánszféra alá vonta, egyben a tevékenység „helyszínét” is kitágította. A *Halford* ügyben kifejtettek szerint: a hivatali vagy üzlethelyiségből folytatott telefonhívások is a „magánélet”, illetve a „levelezés” fogalma alá esnek.¹⁵ A *Niemietz* ítéletből pedig azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a 8. cikk bizonyos korlátok között a foglalkozás gyakorlása körébe eső tevékenységeket is védelmez, mint ahogy a magánlakás tiszteletéhez való jog is kiterjed a hivatali helyiségekre. A kérdés a *Niemietz* ügyben az volt, hogy az ügyvéd irodájában tartott házkutatás, amelytől a hatóságok azt várták, hogy információhoz jutnak egy – az ügyvéd egyik feltételezett kliensével szemben folytatott eljárásban – sértette-e a magánszféra tiszteletéhez való jogot. A Bíróság elvetet-

te a német kormány ellenvetését, hogy az Egyezmény világosan elkülöníti egyrészt a magánélet és a lakás, másrészt a hivatali és üzleti tevékenységet, illetve helyiséget. A 8. cikk a másokkal való szociális kapcsolat létesítését és fenntartását is magában foglalja – szögezte le a Bíróság. Ezért indokolatlan kirekeszteni a „magánélet” fogalmából a hivatali vagy üzleti jellegű tevékenységeket. Az emberek többsége számára ugyanis éppen munkavégzése során nyílik lehetőség arra, hogy a külvilággal kapcsolatokat létesítsen. Különösen a szabad foglalkozásúak életében kaphat olyan központi szerepet a munka, hogy szinte megállapíthatatlan: egy adott pillanatban milyen minőségben jár el az egyén. A német kormány álláspontjának elfogadása az egyének egyenlőtlen kezelését eredményezné, mivel a 8. cikk védelmében csak azok részesülnek, akiknek hivatásbeli és az azon kívül eső tevékenysége oly mértékben egybeesik, hogy a kettő között képtelenség különbséget tenni.¹⁶

Íme posztmodern világunk újabb vonása. Korábban már említettem, hogy a magánszférához való jog hagyományos komponenseit, a „félrevonulást” és az információk másoktól való elzárásának jogát manapság már kevésbé hangsúlyozzuk. Úgy tűnik a hivatali és a magán, a munkahely és a lakóhely, „az üzlet és a háztartás” elkülönülése – *Max Weber* ezt olyan jegyként értékelte, ami a kapitalizmust a korábbi berendezkedésektől élesen megkülönbözteti¹⁷ – mára ugyancsak viszonylagossá vált.

Figyelemre méltó a strasbourgi joggyakorlat fejlődése az ujjlenyomatok és a DNS alapú minták bünyügyi célú tárolásának megítélésében. Az Emberi Jogi Bizottság¹⁸ egy 1996-os döntésében még úgy foglalt állást, hogy az ujjlenyomatok (és fényképek) tárolása nem érinti az egyén magánszféráját.¹⁹ A *Marper v. Egyesült Királyság* ügyben a Bíróság ezt az álláspontot felülbírálta és kimondta: az ujjlenyomatok (valamint a fényképek és a DNS minták) megőrzése igenis a magánéletbe való beavatkozásnak minősül.²⁰

Szó volt már arról, hogy a magánszféra tisztelete nem pusztán azt követeli az államtól, hogy tartózkodjék a túlzott beavatkozástól, de azt is, hogy intézkedéseivel garantálja: mások is tartsák tiszteletben e jogot. A 8. cikk megsértésének alapja lehet tehát a nemcselekvés, az, hogy elmaradnak az intézkedések. Az állam kötelessége nemcsak az, hogy az abszolút jogként megfogalmazott élethez való jogot védje, de gondoskodnia kell arról is, hogy e jog élvezhető legyen. E kötelezettség elmulasztása vezetett a *Deés* ügyben a magyar Kormány elmarasztalásához. A Bíróság megállapította: a hatóságok nem léptek fel kellő eréllyel a megnövekedett gépjárműforgalom okozta zaj és szennyezés csökkentése érdekében.²¹ Nem sokkal a *Deés* ítéletet követően Bulgáriát marasztalták el, mert a hatóságok nem intézkedtek a lakóház földszintjén megfelelő engedély hiányában működő és a lakók nyugalma zavaró klub bezárásáról, illetve annak a határozatnak a végrehajtásáról, amely megtiltotta, hogy a helyiséget klubként használják.²²

4.

Láttuk: a magánszféra fogalmát egyre szélesebben értelmezi a Bíróság. Ez azonban önmagában még nem jelenti azt, hogy a 8. cikkben garantált jog is egyre erőteljesebb védelmet élvezne. Elvileg elképzelhető ugyanis, hogy miközben a magánszféra alá vonunk olyan területeket, amelyeket korábban kívül rekesztettünk, szélesebb körben engedélyezzük a magánszférába történő beavatkozást. Csak abban az esetben állíthatjuk, hogy emelkedett a magánszféra védelmének szintje, ha igazoljuk: nemcsak a magánszféra fogalmát terjeszti ki a Bíróság, de az állami beavatkozás igazoltságát illetően is egyre szigorúbb mércét állít, vagy legalábbis azt nem szállítja alább.

Ami a korlátozás jogalapját illeti, úgy látom, a Bíróság nem tesz engedményt: az olyan jogi rendelkezést, amely túl homályos, bizonytalan, szélesen értelmezhető, nem ismeri el „jogként”. Jól példázza ezt a *Gillan* ügyben²³ a közelmúltban hozott döntés az Egyesült Királysággal szemben. A Bíróság ítélete a 2000. évi terrorizmus elleni törvénynek az igazoltatásra és motozásra vonatkozó rendelkezéséről állapította meg, hogy az túl tág és nem tartalmaz az önkényes alkalmazással szembeni garanciákat, ezért nem felel meg az Egyezménynek a „joggal” szemben támasztott követelményeknek.

A korlátozás akkor elfogadható, ha az valamely az Egyezményben kifejezetten elismert okból történik. Az Európai Emberi Jogi Bizottság működésének első időszakában még az ún. „inherens korlátozás” tétele fogadta el a bebörtönzöttek jogait illetően. Eszerint a „fogvatartottság” fogalmilag bizonyos jogoktól való megfosztottságot is jelent, és e jogok korlátozása elfogadható még abban az esetben is, ha az nem az Egyezményben elismert okból történik.²⁴ Ezt a felfogást a Bíróság elvetette és később a magyar törvényhozás számára is releváns *Hirst* ügyben az Egyezmény Első Kiegészítő Jegyzőkönyve 3. cikkében garantált választójogra is kiterjesztette. Az ítélet szerint „a Bíróság elveti azt az álláspontot, hogy a bűnösség megállapítását követő szabadságvesztéssel az elítélt a szabadsághoz való jogán túl egyéb jogait is elveszíti.”²⁵

Végül, a korlátozás csak akkor Egyezmény-konform, ha az szükséges és arányos az általa elérni kívánt céllal, mégpedig egy olyan társadalomban, amely a jogállami elveken alapul. A Bíróság a szükségességi teszt alkalmazásakor is egyre magasabbra helyezi a mércét, amennyiben korábban még szükségesnek és így igazolhatónak tartott korlátozást a részes államokban végbement fejlődésre figyelemmel utóbb elfogadhatatlannak nyilvánít. Ez egyértelműen kimutatható a szexuális önrendelkezést korlátozó állami intézkedések megítélésében, legyen bár szó a felnőtt férfiak közti beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatok kriminalizálásáról,²⁶ vagy a nem megváltoztatásának jogi elismerését lehetővé tevő állami kötelezettségek elmulasztásáról.²⁷

Ami a büntetőeljárásbeli beavatkozást illeti, illetve

azoknak a jogait, akiknek ügyében már született jogerős döntés, az arányosság megítélése egyebek között a szóban forgó bűncselekmény súlyától függ. A már említett *Niemietz* ügyben azért is állapította meg a Bíróság a 8. cikk megsértését, mert a bűncselekmény, amelynek felderítése érdekében a házkutatást tartották, nem tartozott a főbenjáró bűnök közé. Erre tekintettel – érvelt a Bíróság – a jogi szabályozás hiányosságaira és az ügy körülményeire figyelemmel a beavatkozás aránytalannak minősül. Nincs most hely az igazolásra, ezért csak leszögezem: az arányosság megítélésénél is egyre szigorúbb mércét állít a Bíróság.

Említettem, hogy a magánszféra tisztelete számos az Egyezményben garantált jog gyakorlásának határt szab. A magánszféra védelmének szintjét ezért az is meghatározza, hogy milyen körben ismeri el a Bíróság azt olyan értékként, mint amely más jogoknak korlátot állít. Még csak arra sem vállalkozom, hogy vázlatosan megrajzoljam milyen irányba mutat e téren a strasbourgi Bíróság esetjoga. Az nyilvánvaló, hogy a korlátozás könnyebben igazolható, ha az adott jog gyakorlása másnak abszolút jogát sérti vagy veszélyezteti. Ilyen konkuráló és a szólásszabadságot „kioltó” jog lehet másnak az élethez való joga vagy az a joga, hogy ne bánjanak vele embertelen vagy megalázó módon. A vádlottakat megillető tisztességes eljáráshoz való jog részjogosítványainak korlátozása is könnyebben igazolható más abszolút jogára hivatkozással. A vádlottat megilleti például az a jog, hogy „kérdéseket intézzen és intéztessen a vád tanúhoz” [6. cikk 3. d) pontja], ám ez a jog sem abszolút. A konfrontáció jogának korlátozása könnyebben igazolható, ha ezzel a tanú vagy a sértett abszolút jogát²⁸ vagy a vádlottat megillető tisztességes eljáráshoz hasonló „erős” jogát²⁹ kívánják biztosítani, mintha a processzuális garanciák korlátozását olyan jogra alapozzák – és ilyen a magánélethez való jog is –, amelynek korlátozhatóságát az Egyezmény kifejezetten deklarálja. Ezért például aligha igazolható a hozzátartozó – a terhelt és a védő távollétében – a nyomozás során tett tanúvallomásának a felhasználhatósága, ha az eljárás bírósági szakaszában él vallomás-megtagadási jogával. Igazolja ezt az *Unterpertinger* ítélet, amelyben a Bíróság Ausztriát azért marasztalta el, mert a kérelmezőt a hozzátartozói által a nyomozás során mondottakra alapozva ítélték el, miután azok a tárgyaláson éltek vallomás-megtagadási jogukkal.³⁰ Az eljárási jog tisztelétben tarthatja az ilyen tanú magánélethez való jogát és véleménynyilvánítási szabadságát (ne feledjük: ez utóbbi pozitív és egyúttal negatív jog) azzal, hogy nem kötelezi vallomástételre a nyilvános tárgyaláson, ha korábban e mentességgel nem élt. De az említett jogok nem elég „erősek” ahhoz, hogy igazolják a vádlottat illető konfrontációs jog korlátozását. Ha tehát a jogalkotó úgy dönt, hogy a tanú magánszféráját tiszteletben tartja és elismeri vallomás-megtagadási jogát a tárgyaláson, „cserébe” le kell mondjon a korábbi vallomás felhasználásáról, ahogy azt a mi eljárási törvényünk is teszi.³¹

Amikor a véleménynyilvánítás szabadsága és a magánélethez való jog ütközik, két eleve korlátozható jog kerül szembe egymással. Az esetjog alapján azt az általános megállapítást tehetjük, hogy a Bíróság a közügyeit érintő közlésnek rendszerint elsőbbséget ad a magánélethez való joggal szemben. A közszereplők tehát kevésbé hivatkozhatnak magánszférájuk sérthetlenségére.³² A Bíróság a közelmúltban a spanyol kormánynak adott igazat egy olyan ügyben, amelyben a panaszosok – egy magas beosztású bíró felesége és lánya – a 8. cikkben írt joguk sérelmét állították.³³ A kérelmezők azt kifogásolták, hogy egy országos napilap arról számolt be, hogy a bíró felesége egy társaság szabálytalan üzemleiben szerepet játszhatott. A hazai eljárásban a rendes bíróságok a kérelmező keresete alapján a napilapot kártérítésre kötelezték, de a spanyol alkotmánybíróság a véleménynyilvánítás szabadságára hivatkozva ezeket az ítéleteket megsemmisítette. A Bíróság osztotta az alkotmánybíróság álláspontját: mivel a napilap országos érdeklődésre számot tartó, a közt érintő ügyről számolt be és az újságíró kellő gondossággal járt el, továbbá a cikk közlése előtt felvette a kapcsolatot a kérelmezővel, hogy módot adjon számára a kérdéses információ kommentálására, nem állapította meg a 8. cikk megsértését. (Az ítélet azt is jelzi, hogy a Bíróság a közügyek és a közszereplők fogalmát meglehetősen tágan értelmezi.)

5.

Mindebből úgy tűnik, a strasbourgi Bíróság joggyakorlata valóban korlátot állít a magánszféra túlzó korlátozásának. De a teljes képhez tartozik, hogy az esetjognak vannak gyengéi is. A Bíróság az Egyezmény több rendelkezésének megsértését állító panaszokat például gyakorta a 8. cikk vizsgálatával kezdi, és ha megállapítja annak megsértését, akkor eltekint attól, hogy a kérelemben foglalt további állításokról döntést hozzon. Amikor a panaszosok a magánélethez való joguk megsértését állítják, gyakran hivatkoznak arra, hogy a hatóságok eljárása, cselekményei vagy éppen tértelensége az embertelen és megalázó bánásmód tilalmába is ütközik. A Bíróság esetenként úgy jár el, hogy amennyiben a 8. cikk megsértését megállapítja, kijelenti: a panasz többi részének vizsgálatát szükségtelennnek tartja.³⁴ Ennek lehet politikai oka: a 3. cikkben garantált megalázó és embertelen bánásmód tilalma megsértésének megállapítása „keményebb” kritika. A 3. cikkben foglalt jog abszolút, semmifajta korlátozást nem tűr. Ezzel szemben a magánszférához való jogot eleve korlátozható jogként fogalmazza meg az Egyezmény. A már hivatkozott *X és Y. v. Hollandia* ügyben a Bíróság kimondta: a kérelmet a 8. cikk fényében már megvizsgálta és megállapította a magánélethez való jog megsértését. Ezért „nem tartja szükségesnek, hogy vizsgálja: sérült-e az Egyezmény 3. cikkében írt kényszer és megalázó és embertelen bánásmód tilalma.”³⁵ (Megjegyzem,

a Bizottság érdemben foglalkozott a 3. cikk megsértésével, de azt nem állapította meg.³⁶)

Más esetekben, úgy látom, a Bíróság kényelmi megfontolásokból tekint el a kérelemben állított további jogsértések vizsgálatától, amennyiben kimondja: a magánszférába történő beavatkozás nem volt összhangban az Egyezménnyel. Ezzel a Bíróság olyan kérdéseket hagyhat nyitva, amelyekre nincs még meg a válasza, vagy amelyeket illetően nem sikerül a bírának egyezségre jutniuk. Jól példázza ezt a már említett *Gillan* ügy: a panaszosok ugyanis azt is kifogásolták, hogy a hatóság intézkedése az 5. cikkben garantált személyi szabadságukban is korlátozta őket, igaz rövid időre. A Bíróság kizárólag a 8. cikk tükrében vizsgálta a panaszt és nyitva hagyta azt a hosszú ideje eldöntendő kérdést, hogy az egyének feltartóztatása, amely olyan rövid ideig tart, hogy az érintett nem tudja igénybe venni a habeas corpus eljárást, azaz az intézkedés törvényességének bírói felülvizsgálatát, egyáltalán minősíthető-e fogvatartásnak az Egyezmény 5. cikke értelmében.³⁷

Érdemes felidézni az ítélet vonatkozó részét, amely árulkodik a bírák tanácstalanságáról. „Annak megítélésénél, hogy valakit »személyes szabadságától« fosztottak-e meg, a konkrét helyzetből kell kiindulni és egy sor körülményt kell figyelembe venni, úgy mint az intézkedés fajtáját, tartamát, hatását és végrehajtásának módját. A mozgásszabadság korlátozása és a személyes szabadság elvonása között csak az intenzitás fokában van különbség, természetüket és tartalmukat illetően nincs. Noha az egyik vagy a másik kategóriába sorolás nem könnyű feladat, olyannyira nem, hogy határesetekben inkább csak nézőpont kérdése, hogy melyikről is van szó, a Bíróság nem kerülheti meg azon kritériumok kiválasztását, amelyek alapján eldönthető, hogy az 5. cikk alkalmazandó-e vagy sem. [...] A Bíróság megállapítja, hogy noha az az idő, amíg a kérelmezőket feltartották, egyik esetben sem haladta meg a 30 percet, az intézkedés teljességgel megfosztotta őket a mozgás szabadságától. Kötelesek voltak a helyszínen maradni, alávetni magukat a motozásnak és szembeszegülésük esetén őrizetbe vétel, szabadságelvonással és vádemeléssel számolhattak. A kényszer ezen eleme arra utal, hogy esetükben az 5. cikk értelmében vett szabadságelvonásról volt szó. A Bíróságnak azonban ebben az esetben nem kell véglegesen megválaszolnia ezt a kérdést figyelemmel a 8. cikkel kapcsolatos alább ismertetendő megállapításaira.”³⁸

A *Niemietz* ítélet kapcsán megállapítottam, hogy a Bíróság a 8. cikkben garantált védelmet bizonyos korlátok között a foglalkozás gyakorlása körébe eső tevékenységekre is kiterjeszti. Ezzel „a hivatali és a magán”, „a munkahely és a lakóhely” közti különbségtétel viszonylagossá válik. Ám a polgárok alapvető érdeke, hogy tudják: hol számíthatnak a 8. cikkben garantált védelemre, hol húzódnak a magánszféra határai. De a törvényhozóknak és jogalkalmazóknak is tudniuk kell ezt, hogy elkerülhessék a strasbourgi elmarasztalást. Ezért sajnálatos, hogy a Bíróság elmulasztotta a *Gillberg*

ügyben a magán és a hivatali közti határ további pontosítását – talán megint csak azért, mert maga sem egészen látja, hol válik el a kettő egymástól. A kérelmező egyetemi oktatót és kutatót hivatali visszaélés miatt ítéltek el, mert a közigazgatási bíróság döntésének ellenszegülve nem tette hozzáférhetővé kutatási anyagát egy másik egyetem kutatójának megkeresésére. A Bíróság nyitva hagyta azt a kérdést, hogy a büntető ítélet beavatkozást jelentett-e a kérelmező magánéletéhez való jogába. „Még ha feltételezzük is, hogy történt ilyen beavatkozás – olvashatjuk az ítéletben – a Bíróság úgy látja az alább kifejtendő okokból, hogy nem történt Egyezményesítés.”³⁹

A Bíróság eljárása szemben áll azzal a vizsgálati móddal, ami magából az Egyezmény szövegéből következik. Eszerint ugyanis egyértelmű, hogy az első lépésben azt kell megállapítani: történt-e egyáltalán beavatkozás a Konvencióban garantált jogba. Ha a válasz igenlő, akkor kerül csak sor annak vizsgálatára, hogy a beavatkozás igazolható-e. Érvelhetnénk úgy, hogy a Bíróság elhagyhatja a vizsgálódás első lépését, ha a kormány sem vitatja a beavatkozás tényét.⁴⁰ A *Gillberg* ügyben azonban a svéd kormány „először is kifejtette, hogy a kérelmezőt olyan kötelességének megszegése miatt ítélték el, amely közhivatalnokként, hivatali tevékenységével összefüggésben terhelte őt. [...] A kormány álláspontja szerint a Bíróság esetjoga nem támasztja alá azt a következtetést, hogy az elítélés kihatott volna a kérelmező magánéletére a 8. cikk értelmében.”⁴¹

A Bíróság eljárás módja mellett felhozhatnánk talán, hogy feladata végső soron pusztán annak megállapítására korlátozódik, hogy a konkrét ügyben megsértették-e az Egyezményt. Ha arra jut, hogy a beavatkozás igazolható volt, úgy valóban nyitva maradhat az a kérdés, hogy a beavatkozás az Egyezmény által védett jogba történt vagy egy olyan területet érintett, amely a védett jogon kívül esik. Az Egyezményben részes államok egészen a 21. század elejéig a Bíróságtól valóban azt várták el, hogy döntése ne menjen túl annak megállapításán, hogy az eléje került ügyben történt-e Egyezményesítés. Ennek megfelelően a Bíróság „elmarasztaló” ítéletének kötelező ereje pusztán annyit jelentett, hogy az érintett államnak a döntést tudomásul kellett vennie, az Egyezmény-sértés tényét nem vitathatta (és az esetleg megítélt kártérítést meg kellett fizetnie). Az ítélet hatálya szigorúan a konkrét ügyre vonatkozott és csak az érintett államot kötötte, a többi szerződő felet természetesen nem.

Az elmúlt évtizedben azonban az Európa Tanács szervei magasabb elvárásokat fogalmaztak meg a Bírósággal szemben és felhatalmazták, hogy a konkrét ügyön túlmutató megállapításokat tegyen. A Miniszteri Bizottság Res(2004)3. számú határozatában felkérte a Bíróságot, hogy „ítélteiben jelölje meg, milyen rendszerbeli probléma idézte elő az Egyezmény megsértését.” A Parlamenti Közgyűlés pedig a „szolidaritás elvének” megfogalmazásával valójában azt szögezte le, hogy a Bíróság konkrét ítéletei kötelezők minden részes

államra. „A szolidaritás elve alapján a Bíróság esetjoga részét képezi a Konvenciónak és ezzel az ítéletek *erga omnes* kötelezők. A Szerződő Feleknek tehát nemcsak az olyan ügyekben hozott ítéleteket kell végrehajtaniuk, amelyekben félként szerepelnek, de figyelembe kell venniük azt is, hogy a más államokat érintő ügyekben született ítéletekből mi következik a saját jogrendjükre, illetve joggyakorlatukra nézve.”⁴²

Éppen a vázolt fejlődésre, a Bírósággal szemben megfogalmazott elvárások változására, a Bíróság ítéletei kötelező erejének kiterjesztésére figyelemmel véhetetlen a *Gillberg* ügyben követett eljárás mód. Ha a Bíróság ítéletei részét képezik az Egyezménynek és minden részes államnak igazodnia kell ezekhez, úgy a kötelezettek okkal várhatják el a Bíróságtól, hogy adjon eligazítást arról: miképp kerülhetik el az Egyezmény megsértését. A *Gillberg* ítélet nyitva hagyja azt a kérdést, hogy a közalkalmazott „hivatali” tevékenysége része-e a magánszférának. Ha e tevékenység nem esik a magánszféra körébe, úgy az abba történő beavatkozás történhet a 8. cikk 2. bekezdésében nem szereplő okból is és a szükségességi tesztet sem kell elvégezni. De mivel az ítélet az „alapkérdést” nem válaszolja meg, a nemzeti törvényhozók és jogalkalmazók képtelenek felmérni mozgásterüket és nem tudnak eleget tenni a Parlamenti Közgyűlés felhívásának, hogy a más államokkal szembeni ítéletekből szűrjék le a tanulságot „saját jogrendjükre és joggyakorlatára nézve.”

Végül bírálható a Bíróság amiatt is, mert a panaszok vizsgálata során továbbra sem ad még alapvető útmutatást sem arra, hogy milyen körülmények között kell mindenképpen az Egyezmény sértésével, illetve a hazai jog megsértésével szerzett bizonyítékot az értékelésből kizárni. A Bíróság tartja magát ahhoz, hogy a bizonyítási eljárás szabályainak kialakítása nemzeti ügy, mint ahogy a nemzeti jog értelmezése vagy a bizonyítási eljárás lefolytatása, a tények megállapítása és a bizonyítékok értékelése is a nemzeti hatóságok, illetve bíróságok dolga.

Ugyanakkor számos, a közelmúltban született ítélet azt jelzi, hogy a Bíróság időnként felülmérlegeli a nemzeti bíróságok ténymegállapításait vagy esetenként jogértelmezését,⁴³ de a bizonyíték-kizárási szabályokat illetően ragaszkodik korábbi álláspontjához. A félreértések elkerülése végett leszögezem: pusztán azért, mert nem állít fel szabályt arra, hogy mikor kell a törvénysértően szerzett bizonyítékot kizárni, a Bíróság még nem hibáztatható. Feladata annak megállapítása, hogy a jogellenesen szerzett bizonyíték értékelése folytán sérült-e a tisztességes eljáráshoz való jog. A probléma az, hogy a Bíróság viszonylag ritkán látja a 6. cikk megsértését olyankor, amikor egyidejűleg megállapítja: a hatóságok a bizonyítékhoz a nemzeti jog valamely szabályának,⁴⁴ vagy az Egyezmény rendelkezésének megsértésével⁴⁵ jutottak hozzá. Joggal állítja az Európai Uniónak az alapvető jogok érvényesülését értékelő független szakértői hálózata (*EU Network of Independent Experts on Fundamental Rights – CFR-CDF*), hogy az Egyezmény, illetve a Bíróság gyengébb védelmet biz-

tosít a magánszférába történő jogellenes beavatkozással szemben – legalábbis az így szerzett bizonyíték értékelhetőségét illetően – mint az EU tagállamok joga.⁴⁶

Az esetjog mai állása szerint pusztán annyit állapíthatunk meg, hogy nem lehet tisztességes az olyan eljárás, amelyben a 3. cikk megsértésével kicsikart vallomást használnak – függetlenül attól, hogy a kérdéses bánásmód kínzásnak vagy pedig embertelen, illetve megalázó bánásmódnak minősül. Nem lehet tisztességes az eljárás akkor sem, ha olyan tárgyi bizonyítékot von a bíróság az értékelés körébe, amelyhez kínzás közvetlen credményképp jutottak. Ezekben az esetekben nincs jelentősége a kérdéses bizonyíték bizonyító erejének. Nem releváns az sem, hogy a bizonyíték döntő szerepet játszott-e a vádlott elítélésében vagy csak egyike volt bűnösséget alátámasztó bizonyítékoknak.⁴⁷ Nem mondta ki viszont a strasbourgi testület, hogy automatikusan tisztességtelen az olyan eljárás, amelyben a bíróság olyan tárgyi bizonyítékot értékel, amelyet 3. cikkbe ütköző – de kínzásnak nem minősülő – módon szereztek. Mind a *Jalloh*,⁴⁸ mind pedig a *Gäfgen*⁴⁹ ügyben arra jutott, hogy ilyenkor az eset összes körülménye alapján ítélendő meg: az eljárás megfelelt-e a tisztességes eljárás követelményének.

Ha a 3. cikkben garantált abszolút jog megsértése nem jár feltétlenül a 6. cikk megsértésének megállapításával, úgy aligha meglepő, hogy a strasbourgi esetjog szerint az eljárás megőrizheti tisztességes jellegét olyankor is, amikor a nemzeti bíróságok elmulasztják az olyan bizonyíték kizárását, amelyet a magánélethez való jog megsértésével szereztek. Persze a bírák közül nem mindenki gondolja úgy, hogy ez rendjén való. Az alapdöntésnek tekinthető Schenk ítéletet bírálva a kisebbségben maradtak leszögezték: „a bizonyítás folyamatában a jogszerűség nem absztrakt vagy formális követelmény. Ellenkezőleg, alapvető jelentősége van annak megítélésében, hogy az eljárás fair volt-e. Egyetlen bíróság sem alapíthatja döntését olyan bizonyítékra, amelyet nem-hogy tisztességtelen módon, de egyenesen törvényellenesen szereztek, anélkül, hogy ezáltal ne sérülne az igazságszolgáltatás integritása. Ha mégis ezt teszi, akkor az eljárás a Konvenció értelmében nem lehet tisztességes.”⁵⁰ A *Khan* ügyben különvéleményt megfogalmazó Loucaides bíró szerint társai a bizonyíték kizárásával szemben az igazság kiderítésére, a bűnösök megbüntetésére, illetve az ehhez fűződő közérdekre hivatkoznak. Holott „ellentmondás és abszurd állítás, hogy a jogtiprás a jogérvényesítés érdekében elfogadható.”⁵¹ A közelmúltban eldöntött ügyekben is megosztott volt a Bíróság és tagjai közül számosan kifogásolták a többség álláspontját, illetve érvelésmódját, még ha magával a döntéssel egyet is értettek. A *Jalloh* ítélethez fűzött párhuzamos véleményében Bratza bíró kifogásolja, hogy az ítélet azt sugallja: a súlyos bűncselekmény miatt folytatott eljárásokban a 3. cikk megsértésével szerzett tárgyi bizonyíték értékelése nem eredményezi feltétlenül a 6. cikk megsértésének megállapítását.⁵² A *Gäfgen* ítélethez különvéleményt író bírák a többséget azért

bírálják, mert elmulasztotta kimondani: a tisztességes eljáráshoz való jogot automatikusan sérti, ha a nemzeti bíróság nem zárja ki az olyan bizonyítékot, amelyet az Egyezményben abszolútként megfogalmazott jog megsértésével szereztek.⁵³ Emiatt elégedetlenkedik Zupančič bíró is és kesereg azon, hogy miképp változott a „Zeitgeist”: az '50-es évek elején védhetetlennek tűnt akár csak felvetni, hogy a megalázó vagy kegyetlen bánásmód útján szerzett bizonyíték felhasználható lenne. Ma pedig tépelődünk ezen, vitatkozunk erről, érvelünk ellene és mellette.⁵⁴ Röviden: a strasbourgi bírák közül többen is sürgetik, hogy a Bíróság határozottabban követelje meg az emberi jogok sérelmével szerzett bizonyítékok kizárását. Egyelőre kisebbségben vannak...

JEGYZETEK

- 1 A dolgozat a kilencven éves Király Tibor professzor tiszteletére „Hat évtized az ELTE jogi karán” címmel rendezett tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett és bővített változata. A tudományos konferenciára 2010. október 8-án került sor az Eötvös Loránd Tudományegyetem aulájában. A dolgozatban figyelemmel voltam azokra a döntésekre is, amelyeket az Európai Emberi Jogi Bíróság a konferenciát követő időszakban hozott. A kézirat lezárásának időpontja 2011. január 10.
- 2 *Olmstead v. United States*, 277 U.S. 438 (1928). A Legfelső Bíróságnak arról kellett határoznia, hogy egy illegális telefonlehallgatás eredményeképp szerzett bizonyíték felhasználása sértette-e a vádlottnak a IV., illetve V. Alkotmánykiegészítésben biztosított jogát. A Bíróság 5:4 arányban nemlegesen foglalt állást, arra hivatkozással, hogy a beszélgést a IV. kiegészítés nem védelmezi és az érintett lakásába sem történt behatolás.
- 3 Samuel D. Warren–Louis D. Brandeis: *The Right to Privacy*. Harvard Law Review, vol. IV, 1890. december 15., no. 5.193–220. o. (továbbiakban: Warren–Brandeis)
- 4 Daniel J. Solove: *Understanding Privacy*. Cambridge, MA – London, 2009, Harvard University Press, 1. o.
- 5 Warren–Brandeis, 210–211. o.
- 6 Richard A. Posner: *Not a Suicide Pact. The Constitution in a Time of National Emergency*. Oxford–New York, 2006, Oxford University Press, 133–134. o. (továbbiakban: Posner)
- 7 *Ibid*, 141. o.
- 8 *Ibid*, 142. o.
- 9 Az új ideológia ismertetésére ld. Heinrich Wefing: *Die neue Welt ist nackt. Die Zeit*, 2010. augusztus 19., Politik, 4. o.
- 10 Posner, 130. o.
- 11 Bárd Károly: *Európai büntetőpolitika*. In: Erdei Árpád (szerk.) *Tények és kilátások*, Budapest, 1995. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 149–159. o.
- 12 Jochen Abr. Frowein–Wolfgang Peukert: *Europä-*

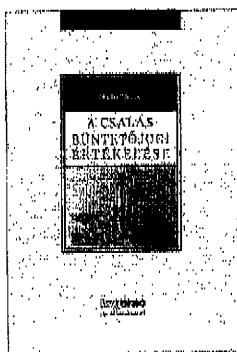
- ische Menschenrechtskonvention. EMRK Kommentar. 3. Auflage. Kehl am Rhein, 2009, Engel Verlag, 289. o. (Továbbiakban: Frowein–Peukert) Lásd még többek között: *Pretty v. Egyesült Királyság* 2346/02 (29/04/2002), Reports of Judgments and Decisions 2002-III, 61. bek.
- 13 *Natunen v. Finnország* 21022/04 (31/03/2009), 139. és 140. bek.
- 14 Frowein–Peukert, 289. o.
- 15 *Halford v. Egyesült Királyság* 20605/92 (25/06/1997), Reports of Judgments and Decisions 1997-III, 44. bek.
- 16 *Niemietz v. Németország* 13710/88 (16/12/1992), A-51-B, 28. bek.
- 17 *Max Weber: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme.* Budapest, 1982, Gondolat, 16. o.
- 18 Az Egyezmény Tizenegyedik Kiegészítő Jegyzőkönyvének elfogadása előtt a Bíróság mellett működött a Bizottság is, amely mintegy szűrte az ügyeket.
- 19 A Bizottság megjegyzi, hogy a Lahti rendőrség által visszatartott anyag fényképekből és ujjlenyomatokból állt, melyeket a panaszos 1985-ben történt őrizetbe vétele kapcsán készítettek, illetve vettek és ezért nem minősülnek magánszférájába történő behatolásnak. (No. 20542/92 (29/11/1993), D.R. 75.231, 237–238. o.)
- 20 *S. és Marper v. Egyesült Királyság* [GC] 30562/04, 30566/04 (04/12/2008). Az ítéletet részletesen ismerteti és elemzi Bárd Petra: *Az S. és Marper ügy.* Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítélete a bűnügyi célú genetikai adatbankok megengedhetőségéről. *Jogesetek Magyarújság*, 2010/4. szám, 70–87. o.
- 21 *Deés v. Magyarország* 2345/06 (09/11/2010).
- 22 *Mileva és mások v. Bulgária* 43449/02, 21475/04 (25/11/2010).
- 23 *Gillan és Quinton v. Egyesült Királyság* 4158/05 (12/01/2010).
- 24 Ezt az álláspontot az ún. belga csavargók ügyében fejtette ki a Bizottság a levelezésük ellenőrzését illetően. [*De Wilde, Ooms és Versyp v. Belgium* 2832/66, 2835/66, 2899/66 (18/06/1971), A12] A Bizottság álláspontjának ismertetésére és a joggyakorlat későbbi alakulására lásd: *Francis G. Jacobs–Robin C. A. White: The European Convention on Human Rights.* Oxford, 1996, Clarendon Press, 198–199. o.
- 25 *Hirst v. Egyesült Királyság (No. 2)* [GC] 74025/01 (06/10/2005), Reports of Judgments and Decisions 2005-IX, 75. bek. A *Green és M. T. v. Egyesült Királyság* ügyben [60041/08, 60054/08 (23/11/2010)] a Bíróság megismételte, hogy az Egyezményt sérti az olyan szabályozás, amely a fogvatartottakat fosztja a választásokon részvétel jogától függetlenül a fogvatartás tartamától, az általuk elkövetett bűncselekmény természetétől, súlyától és a személyes körülményeiktől. Mivel öt évvel a *Hirst* ítélet után sem módosították a vonatkozó jogszabályt, a Bíróság felhívta az Egyesült Királyságot: az ítélet véglegesé válását követő hat hónapon belül nyújtson be olyan törvényjavaslatot, amely megfelel a *Hirst* ítéletben foglaltaknak.
- 26 *Dudgeon v. Egyesült Királyság* 7525/76 (22/10/1980), A45.
- 27 *Christine Goodwin v. Egyesült Királyság* [GC] 28957/95 (11/07/2002), Reports of Judgments and Decisions 2002-VI.
- 28 Ilyen az élethez való jog, valamint a kínzás, az embertelen és megalázó bánásmód tilalma.
- 29 Ilyen a személyi szabadsághoz és biztonsághoz való jog.
- 30 *Unterpertinger v. Ausztria* 9120/80 (20/11/1986), A110
- 31 Lásd a Bc. 296. § (2) bekezdését.
- 32 Lásd például: *Lingens v. Ausztria* 9815/82 (08/07/1986), A103, 42. bek. Polanco
- 33 *Polanco Torres és Movilla Polanco v. Spanyolország* 34147/06 (21/09/2010).
- 34 *David J. Harris–Michael O’Boyle – Ed Bates – Carla Buckley: Harris, O’Boyle & Warbrick. Law of the European Convention on Human Rights.* Oxford–New York, 2009, Oxford University Press, 72. o. A szerzők az 1979-ben született *Marckx* és az 1997-ben hozott *Mentes* ítéletre hivatkoznak. [*Marckx v. Belgium* 6833/74 (13/06/1979), A31 és *Mentes és mások v. Törökország* 23186/94 (28/11/1997), Reports of Judgments and Decisions 2007-VIII.] A teljesség kedvéért megjegyzem, hogy az utóbbi években tárgyalt ügyekben a Bíróság nem ezt az eljárást követi, hanem vizsgálja a 3. cikk megsértését állító kérelmet is. [*Wainwright v. Egyesült Királyság* 12350/04 (29/09/2006), Reports of Judgments and Decisions 2006-X.] Olyankor, amikor a 3. cikk megsértését megállapítja, nem vizsgálja a panasznak a 8. cikk sérelmét állító részét. [*Z. és mások v. Egyesült Királyság* 29392/95 (10/05/2001), Reports of Judgments and Decisions 2001-V; *Slawomir Musial v. Lengyelország* 28300/06 (20/01/2009)]
- 35 *X. és Y. v. Hollandia* 8978/80 (26/03/1985), A91, 34. bek.
- 36 A Bizottság azzal érvelt, hogy bár konkrét esetekben lehet köztük átfedés, a szexuális integritás megsértése és a megalázó vagy embertelen bánásmód nem egybeeső fogalmak. A sérülékeny személyek szexuális integritása elleni támadással szemben megfelelő védelmet nyújtó jogszabály hiányából nem következik, hogy ezzel az állam egyúttal megszegte volna azt a kötelezettségét, hogy védelmet nyújtson a megalázó és embertelen bánásmóddal szemben. *X. és Y. v. Hollandia* 8978/80 (05/07/1983), B74, 95. és 96. bek.
- 37 *Gillan és Quinton v. Egyesült Királyság* 4158/05 (12/01/2010).
- 38 *Ibid.*, 56. és 57. bek.
- 39 *Gillberg v. Svédország* 41723/06 (02/11/2010), 105. bek.

- 40 A részes államokra a később ismertetendő szolidaritás elvéből háruló kötelezettségre tekintettel ennek az eljárásnak az igazolhatósága nem magától értetődő. Ugyanakkor a Bíróság feladatából – az emberi jogok védelme – adódóan aligha képzelhető el, hogy a strasbourgi testület megállapíthatná a beavatkozás hiányát, ha a panasszal érintett állam a beavatkozás tényét nem tagadja.
- 41 *Gillberg v. Svédország* 41723/06 (02/11/2010), 77. bek.
- 42 Lásd a Parlamenti Közgyűlés 1226 (2000) számú határozatának 3. bekezdését.
- 43 Példaként csak Magyarországot elmarasztaló *Korbely* ítéletet említem. *Korbely v. Magyarország* [GC] 9174/02 (19/09/2008). Igazat adok *Hack Péternek* abban, hogy „a határozat egyik legproblematisabb pontja, hogy az EJEB többségének szavai és tettei ellentmondásba kerülnek egymással. Helyesen állapítja meg a többség, hogy az EJEB-nek »nem az a feladata, hogy a hazai joghatóságok helyébe lépjen« mégis ezt teszi. Az EJEB eljárása során, helyesen nem vesz fel bizonyítást, nem feladata a tényállás megállapítása, határozatait általában a nemzeti bíróság által megállapított tényekre alapítja. Ebben az esetben mégis eltért ettől a gyakorlattól.” *Hack Péter: A Korbely ügy. A visszaható hatály tilalma és az emberiség elleni bűncselekmények. Jogesetek Magyarázata*, 2010/2. szám, 77. o.
- 44 Lásd *Schenk v. Svájc* 10862/84 (12/07/1988), A140.
- 45 Lásd például *Khan v. Egyesült Királyság* 35394/97 (02/05/2000), Reports of Judgments and Decisions 2000-V. Az ügyben a kérelmező beszélgetéseit hallgatták le és azok tartalmát bizonyítékként értékelték. A kérdéses időben nem volt a lehallgatásnak jogszabályi alapja, a nemzeti jog rendelkezését tehát nem sértették meg. Ugyanakkor az Egyezmény 8. cikke szerint a magánszférához való jog csak a nemzeti jog szabályaival összhangban korlátozható, ennek hiányában tehát a beavatkozás sérti az Egyezményt.
- 46 <http://crldho.cpd.r.ucl.ac.be/documents/Avis.CFR-CDF/Avis2003/CFR-CDF.opinion3-2003.pdf>. Lásd a jelentés 6. oldalát.
- 47 Lásd *Gäfgen v. Németország* [GC] 22978/05 (01/06/2010), 166–167. és 173. bek.
- 48 *Jalloh v. Németország* [GC] 54810/00 (11/07/2006), Reports of Judgments and Decisions 2006-IX.
- 49 *Gäfgen v. Németország* [GC] 22978/05 (01/06/2010).
- 50 Lásd *Pettiti, Spielmann, De Meyer és Carillo Salcedo* bírák különvéleményét. *Schenk v. Svájc* 10862/84 (12/07/1988), A140.
- 51 *Khan v. Egyesült Királyság* 35394/97 (04/10/2000), Reports of Judgments and Decisions 2000-V.
- 52 *Jalloh v. Németország* [GC] 54810/00 (11/07/2006), Reports of Judgments and Decisions 2006-IX, Bratza bíró párhuzamos indokolása.
- 53 *Gäfgen v. Németország* [GC] 22978/05 (01/06/2010), *Rozakis, Tulkens, Jebens, Ziemele, Bianku és Power* bírák részleges különvéleménye.
- 54 *Jalloh v. Németország* [GC] 54810/00 (11/07/2006), Reports of Judgments and Decisions 2006-IX, *Zupančič* bíró párhuzamos indokolása (III. pont).

A CSALÁS BÜNTETŐJOGI ÉRTÉKELÉSE

Szerző: Dr. Madai Sándor

Madai Sándor a Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának adjunktusa bemutatja a tényállás kialakulásának és tartalmi változásának hazai történetét, és a teljesség igényével tárja elénk a hatályos magyar szabályozást, részletesen kitérve a magyar bírói gyakorlat kérdéseire, érintve az elmélet és a gyakorlat sarkalatos pontjait, megoldási javaslatot is kínálva a fölmerülő problémákra.

Mivel a magyar jogrendszer sok szálon kötődik a német nyelvterület jogrendszereihez, a könyv feltárja a kapcsolódási pontokat a csalás hatályos német, illetve osztrák szabályozása, valamint a magyar megoldás között, így szerepel benne a német és az osztrák büntető törvénykönyv vonatkozó rendelkezéseinek címző-értékelő bemutatása is és

nem nélkülözi – mert nem nélkülözheti – a csalás kriminológiai, valamint közösségi jogi bemutatását sem. A mélyreható elméleti fejtegetések olyan pragmatikus szemlélettel egészülnek ki, amelyekre tekintettel kijelenthetjük nem csupán elméleti szakembereknek lesz hasznos e kötet, de gyakorló jogászok polcairól sem hiányozhat. Kézirat lezárása: 2010. augusztus 31.

Ára: 4900 Ft